

Posudok oponenta

o habilitačnej práci JUDr. Mgr. Daniela Krošláka, PhD., LL.M.

Právny štát (vývoj, princípy, mechanizmy ochrany)

Cieľom autora habilitačnej práce je zodpovedanie otázky, čo je právny štát, resp. ako právny štát má byť správne chápaný. Podľa slov JUDr. Mgr. Daniela Krošláka, PhD. uvedených v samom závere práce „*právny štát ako ústavný koncept prežíva v súčasnej dobe svoju možno vrcholnú fázu vývoja*“ (s. 122). Nevieť celkom, čo má habilitant na mysli pod „vrcholnou fázou vývoja“, ale domnievam sa, že to, čo predvádza zákonodarná (ústavodarná) moc v niektorých štátoch, ktoré si dali do vienka „právny štát“ – vrátane Slovenskej republiky a vrátane ústavných zákonov, ktorými mení ústavu – je skutočne vrchol!

Základné a orientačné parametre habilitačnej práce sú sympatické: pozostáva z 3 kapitol na 138 stranách (domnievam sa, že pri prepočte na „normostrany“ by sme dospeli k oveľa vyššiemu číslu) a obsahuje bohatý poznámkový aparát (479 poznámok pod čiarou). V zjednotenom Zozname bibliografických údajov (monografie, články, učebnice, zborníky a komentáre) nájdeme najprv vyše 150 titulov odbornej literatúry (pri bohatom využití zahraničnej literatúry), a potom približne rovnaký počet súdnych rozhodnutí (ústavné súdy a európske súdy). Dr. Krošlák v predloženej texte – podľa vlastných slov – sleduje tri línie – ideovo-historickú, ústavno-dogmatickú a nadštátnu//európsku. Korešpondujúce názvy kapitol sú: Náčrt histórie idey právneho štátu, Princípy právneho štátu a Európske mechanizmy ochrany právneho štátu). Historické východiská zameriava na „materské teórie“ právneho štátu – rule of law a Rechtsstaat. Oceňujem skutočnosť, že habilitant precizoval vývojovú líniu ideí právneho štátu (vo vzťahu k nemeckým autorom ako napríklad Bähr, von Gerber, Gneist,

Jellinek a jeho teória subjektívnych verejných práv, Mohl, Welcker i ďalší). Možno by som predsa len odporúčal pozrieť sa aj na francúzsku odbornú spisbu, ktorá sa venuje otázkam právneho štátu (*état de droit*). Napríklad, klasickému dielu Jacquesa Chevalliera *L'État de droit* (Paris 1992), teda aktuálnemu 6.vydaniu z roku 2017: v jeho rámci kapitolkám *La conception française de l'État de droit*, prípadne aj *La théorie kelsenienne de l'État de droit*. Francúzska revolúcia priniesla veľa podnetov pre rozvoj teórie právneho štátu, o viacerých sa v tejto súvislosti ani veľmi nepíše, hoci určite stoja za povšimnutie. Ale opakujem, rámci slovenskej odbornej spisby v tejto oblasti, pri porovnaní so všetkými doterajšími prácami slovenských autorov o právnom štáte (nesmieme zabúdať ani na význam prác A. Krskovej z rokov 1992-1993), považujem Krošlákovu ideovo-historickú rekonštrukciu za najúplnejšiu a najpodrobnejšiu. Pre zaujímavosť dávam habilitantovi do pozornosti *Díl III Kapitola 3 Soudobá teoretická varianta pojmu právní stát* od Valentina Urfusa (príspevok publikovaný v kolektívnej monografii BLAHOŽ, J. a kol.: *Kritika buržoazných a revizionistických koncepcií demokracie*. Praha 1985). V tomto období, v polovici 80-tych rokov, som bol v širšom riešiteľskom kolektíve Štátneho plánu základného výskumu na Ústave štátu a práva Československej akadémie vied v Prahe (ak by to niekoho zaujímalo – s témou čiastkovej úlohy Novoheglovstvo v súčasných buržoazných štátoprávnych teóriách); nikdy som však nijaký text do monografií prezentujúcich výsledky neodovzdal, aj preto, lebo mi nebol schválený študijný pobyt v tom čase v Nemeckej spolkovej republike, na ktorý som moje výsledky viazal... Po roku 1989 som sa potom na Univerzite v Erlangene-Norimbergu u profesora Zippelia dostal k potrebným originálnym dielam a po prvý raz aj k odbornej literatúre o právnom štáte.

Analýzu problematiky právneho štátu a jeho princípov, najmä v kontexte platného ústavného práva Slovenskej republiky, ponúka druhá kapitola práce – aj s výpočtom princípov demokratického právneho štátu (podľa mňa cesta k „zdokonaľovaniu právneho štátu“ nevedie cez objavovanie nových a nových

princípov (pozri v kontextoch s. 33 – 35). Habilitant predložil pozoruhodnú a precíznu analýzu vývoja 16 vybraných princíпов právneho štátu (s posunom k princípom demokratického a právneho štátu), ich spresnenia, doplnenia, predovšetkým v réžii ústavného súdu, so zameraním na nález ústavného súdu PL. ÚS 71/2017 (ktorý zohral úlohu aj na ceste k nálezu sp. zn. PL. ÚS 21/2014). (Na tomto mieste iba poznamenávam, že nález o zrušení amnestií v oficiálnej podobe nepovažujem za šťastný a so spôsobom riešenia problému sa nestotožňujem.) To však nie je podstatné. Späť k D. Krošlákovi: ten na vysokej argumentačnej úrovni demonštruje schopnosť identifikovať jednotlivé princípy a ich obsah (oceňujem spracovanie a výklad Princípu zákazu svojvôle, resp. zákazu zneužitia moci, *„ktorý platí a s jeho porušením sa tak možno stretnúť v celej oblasti verejnej moci, t. j. tak v oblasti 1. ústavodarnej moci (ako to ústavný súd vysvetľuje napr. tu: „Zmena ústavy uskutočnená kvalifikovanou väčšinou sa teda môže vykonať tak, ak rešpektuje materiálne jadro... Víťazstvo v parlamentných voľbách nie je štátnym prevratom, a preto jeho právnym účinkom nesmú byť účelové svojvoľné otrasy ústavou. Jedinou právnou ochranou pred takým uplatnením parlamentnej moci je možnosť právne záväzným spôsobom preskúmať, či uskutočnená zmena ústavy neúnosnou mierou nenasarúša ústavnosť.“* (PL. ÚS 21/2014). O Princípe spravodlivosti – so zreteľom na jeho chápanie a uplatňovanie – sa možno dalo uvažovať aj z ďalších aspektov. Napríklad, vo svetle Radbruchovej formuly v kontexte zrušenia Mečiarových amnestií (pozri odlišné stanoviská k rozhodnutiu PL. ÚS 71/2017). Ak bude autor práce uvažovať o jej knižnom vydaní, odporúčam mu do časti o Princípe proporcionality zapracovať závery z diskusií na spomínanú tému, predovšetkým práce Alexyho žiaka, profesora Matthiasa Klatta (predtým v Grazi, teraz v Hamburgu), napr. KLATT, M.: Institutionalized Reason. The Jurisprudence of Robert Alexy. Oxford 2012; KLATT, M.: The Constitutional Structure of Proportionality.; KLATT, M.: Proportionality and Justification. In: HERLIN-KARNELL, (eds.): Constitutionalism Justified. Rainer Forst in

Discourse. Oxford 2019, p. 159-196. ale tiež PETERSEN, N.: Alexy and the „German“ Model of Proportionality. Why the Theory of Constitutional Rights Does Not Provide a Representative Reconstruction of the Proportionality Test. German Law Journal, 2020, Vol. 21, Issue 2.

Tretia kapitola, ako to napokon vyplýva už z podnadpisu habilitačnej práce, „mapuje európske mechanizmy (monitorovania/ochrany) právneho štátu.“; uvádza a rozvádza 23 rôznych druhov oblastí/orgánov spojených s právnym štátom (Rada Európy, Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva, Súdny dvor Európskej únie, atď.). Kapitola 1.4.3 Príklady konkrétnych problémov právneho štátu charakterizuje ako konania a rozhodnutia, ktoré porušujú právny štát korupciu a konflikt záujmov, ako aj zber a sledovanie údajov.

K mechanizmu na ochranu základných hodnôt čl. 7 ods. 1 Zmluvy o Európskej únii: mechanizmus sa zmenil, ale o účinnosti týchto zmien sa zatiaľ dosť ťažko vyslovujú nejaké hodnotiace úsudky. V každom prípade oceňujem znalosti a prehľad autora habilitačnej práce v oblasti legislatívy, ale najmä judikatúry (predovšetkým Súdneho dvora Európskej únie).

Princípom deľby moci sa autor zaoberal v predchádzajúcej kapitole o princípoch právneho štátu. Následne pokračuje deľbou moci medzi inštitúcie Európskej únie 2.5.5, nad ktorou sa zamýšľa „z hľadiska distribúcie normotvorných právomocí medzi jednotlivé inštitúcie Európskej únie a vzťahu medzi jednotlivými formami práva nimi prijímanými.“ Právna úprava, o ktorú ide, je zahrnutá v článkoch 288 – 292 ZFEÚ. V hre sú však podľa mňa samotné základy, či východiská tejto právnej úpravy, napríklad problém udržateľnosti kelsenovského modelu vzťahov a hierarchie právnych noriem (pozri práce dlhoročného experta na otázky Európskej únie a riaditeľa Inštitútu Maxa Plancka Armina von Bogdandyho, ako aj fundamentálne teoreticko-právne úvahy a analýzy Kaarla Tuoriho, podpredsedu Benátskej komisie). Nezávislosť súdnej moci (nezávislosť súdnictva) sa objavuje aj v časti 2.5.6 Nezávislosť

súdnicstva v členských štátoch Európskej únie so zameraním na Poľsko (Komisia v. Poľsko z roku 2019), ale tiež Maďarsko.

Keby nebolo keby... Keby som sa po viac ako 25 rokoch rozhodol podrobnejšie venovať problematike právneho štátu, domnievam sa, že by som určite ešte viac kritickej pozornosti venoval práve vyššie spomínanému princípu delby moci vrátane systému vzájomných brzd a protiváh (s. 76-78), či vyvažovaniu, harmonizácii mocí, vôbec – praktickým problémom, ale aj princípu nezávislosti súdnej moci ... Mimochodom, Dôvodová správa k návrhu Ústavy Slovenskej republiky 1992 uvádzala, že táto vychádza z myšlienky klasického trojdelenia štátnej moci (čo bolo dosť málo a nebolo jasné, čo to vtedy a dnes má znamenať pre konštitucionalistov. (Pozri napríklad: ACKERMAN, B.: Good-bye, Montesquieu. In: ACKERMAN, S. – R. – LINDSETH, P. L. (eds.): Comparative Administrative Law. Cheltenham 2010.). Ackerman v tomto kontexte tvrdí, že klasická teória delby moci musí vziať do úvahy veľké množstvo rôznych spôsobov oddelenia rozhodovacej moci od priamej voličskej kontroly.

Pri spracovaní problematiky nezávislosti sudcov a nestrannosti sudcov je jasné, že funkčná súvislosť medzi nezávislosťou a nestrannosťou je taká, že nezávislosť je predpokladom nestrannosti. So zreteľom na posudzovanie nestrannosti sudcov je asi najistejšie citovať z Biblie ak tak Zákon o sudcoch z Deuteronomia (16:20): „*Vo všetkých bydliskách ustanovíš ... sudcov a pisárov, aby súdili ľud spravodlivým súdom. Nech sa neprikláňajú na jednu stranu, nebudeš brať ohľad na osobu (malého vypočuješ tak, ako veľkého, 1:18) a dary neprijmeš...*“

Paradoxnosť pri výskume na súradniciach nestrannosti vyjadril sudca Richard Posner (How Judges Think. 2008): „*Používame introspekciu, aby sme seba samých zbavili obvinení zo zaujatosti, zatiaľ čo používame realistické predstavy ľudského správania na identifikáciu zaujatosti iných.*“ Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) stanovil princíp: „*any judge in respect of whom there is*

a legitimate reason to fear a lack of impartiality must withdraw“ (Rozsudok ESĽP Indra proti Slovensku z 1. februára 2005, sťažnosť č. 46845/99, § 49). Ako to vlastne je? Dokážu sudcovia posúdiť vlastnú nestrannosť?

Nestrannosť znamená aj vyvažovanie osobnej a profesionálnej integrity v rozhodovacej činnosti sudcu; „zdanie nestrannosti“ podľa môjho názoru nie je v judikatúre ESĽP v Štrasburgu doktrinálne konštruované veľmi šťastne; ešte horší je spôsob, akým sa s ním niekedy v súdnej praxi zaobchádza.

Jednoznačne a rád vyslovujem presvedčenie, že predložená habilitačná práca je z hľadiska formálnych a materiálnych náležitostí napísaná lege artis, kultivovane a v elegantnom štýle, potvrdzuje erudíciu habilitanta a v tvorivým spôsobom spĺňa aj náročné kritériá posudzovania; skrátka, je jednoznačne spôsobilá na ďalšie habilitačné konanie. V nadväznosti na skutočnosť, že dobre poznám doterajšie vedecko-pedagogické pôsobenie pána Daniela Krošláka, po úspešnej obhajobe predloženej práce a po splnení podmienky kladného hodnotenia habilitačnej prednášky mu odporúčam udeliť vedecko-pedagogický titul „docent“ v odbore 3.4.2 Teória a dejiny štátu a práva.

prof. JUDr. Alexander Bröstl, CSc.

Košice, 15. august 2021

Právny štát: vývoj, princípy, mechanizmy ochrany
JUDr. Mgr. Daniel Krošlák, PhD., LL.M.
oponentský posudok habilitačnej práce

I.

JUDr. Mgr. Daniel Krošlák, PhD., LL.M. (ďalej „autor“) predkladá v habilitačnom konaní habilitačnú prácu spracovanú na tému právny štát, a to s cieľom analyzovania tejto témy v troch smeroch - vývoj právneho štátu, princípy právneho štátu a mechanizmy ochrany právneho štátu na európskej úrovni.

Podujat' sa na spracovanie témy právneho štátu v habilitačnej práci je odvážne a náročné, ale môže to byť súčasne aj veľmi jednoduché. Téma právneho štátu je náročná tým, že je ma prvý pohľad jednoduchá a tým je aj lákavá, pričom jej skutočný rozmer a rozsah sa spracovateľovi otvára až pri jej poctivom spracovaní. Ten rozmer môže byť tak časový pri skúmaní právneho štátu na časovej osi a analyzovaní jeho vývoja v čase, ale je to aj rozmer územný pri komparatívnom výskume, rozmer medzinárodnoprávny a tiež rozmer teoretický a pozitívnoprávny. A nepochybne aj mnohé iné. Pri odhliadnutí od nich je to téma jednoduchá, ale tým sa zase stáva náročnou pri hľadaní jednoduchého vyjadrenia tak komplikovanej a mnohorozmernej témy. Je to paradox „veľkých“ tém, medzi ktoré nepochybne patrí aj téma právneho štátu.

Autor sa k nej stavia konštruktívne a odvážne. Zo štruktúry habilitačnej práce a vnútorného usporiadania jej spracovania je zrejmé, že si rozsah a náročnosť tejto témy a jej spracovania na vedeckej úrovni v habilitačnej práci uvedomuje a tak k nej aj pristupuje.

Právny štát nie je len akademická kategória teórie práva, ale je to aj reálna súčasť ústavného života spoločnosti. Veda práva prispieva k poznaniu právneho štátu, jeho výskum a výsledky výskumu tiež prispievajú k formovaniu chápania právneho štátu tými ústavnými orgánmi, ktoré majú schopnosť právny štát posilňovať, ale aj oslabovať. Aj tu môže nastať paradoxná situácia, keď posilňovanie právneho štátu chápaného (vedome alebo mimovoľne) formálne vedie fakticky k jeho materiálnemu oslabeniu.

Formálny právny štát vychádza z právno pozitivistickej filozofie, ktorá absolutizuje princíp legality a v jeho obsahu sa politicky vyčerpáva. To znamená, že formálny právny štát je štát, v ktorom zákonodarné orgány prijímajú zákony, a tie potom dodržiavajú štátne orgány, ako aj subjekty súkromného práva. Formálny právny štát však negarantuje obsahovú kvalitu zákonov a nie sú v ňom vytvorené ani záruky proti zneužitiu či svojvôli zákonodarnej moci. Právny štát, v ktorom sa dodržiavajú zákony, možno označiť ako právny štát vo formálnom zmysle slova, absentujú v ňom však princípy a záruky dodržiavania ľudských práv a ochrany menšín, ktoré spoluvytvárajú právny štát v materiálnom zmysle slova.

Dnes je právny štát intuitívne chápaný ako právny štát materiálny, teda taký, ktorý nielen naplňa vonkajšie znaky právneho štátu, ktoré vytvárajú právny štát formálny, ale taký, ktorý predstavuje naplnenie formálnych znakov právneho štátu, resp. formálnej štruktúry právneho štátu hodnotovým obsahom.

Súčasne materiálny právny štát nepostačuje deklarovať, ale tento sa musí prejavovať v každodennej činnosti verejnej moci. V podmienkach Slovenskej republiky síce Ústavný súd SR zastáva pozíciu materiálneho právneho štátu, ktorý „... sa nezakladá na zdanlivom

dodržiavani práva či na formálnom rešpektovaní jeho obsahu spôsobom, ktorý predstiera súlad právne významných skutočností s právnym poriadkom. Podstata materiálneho právneho štátu spočíva v uvádzaní platného práva do súladu so základnými hodnotami demokraticky usporiadanej spoločnosti a následne v dôslednom uplatňovaní platného práva bez výnimiek založených na účelových dôvodoch.“¹ o skutočnom smeroví spoločnosti k tejto koncepcii právneho štátu možno mierne pochybovať.

II.

Prvá kapitola habilitačnej práce predstavuje tradičný vstup do témy právneho štátu, kedy sa hľadajú a analyzujú historické idey právneho štátu. Vnútorne členenie tejto kapitoly je tiež tradičné, na angloamerickú doktrínu „Rule of Law“ a nemeckú doktrínu „Rechtsstaat“. Na tejto kapitole by som vyzdvihol najmä spracovanie tej druhej časti, ktorá ponúka pohľad na široké chápanie právneho štátu v nemeckej doktríne 19. storočia a s akým som sa doteraz v literatúre na Slovensku nestretol.

Prvá kapitola predstavuje vstup do vlastnej témy, ktorú predstavujú princípy právneho štátu. Ústavné princípy možno charakterizovať ako regulatívne právne idey, ktoré vytvárajú normatívny a v spojení s ďalšími ústavou chránenými hodnotami aj hodnotový základ ústavy, a tým aj právneho poriadku príslušného štátu ako celku. Ústavné princípy majú normatívny význam, a preto sa im priznáva charakter špecifických ústavných noriem, aj keď je zrejmé, že sa od ostatných ústavných noriem odlišujú okrem iného najmä vyšším stupňom abstraktnosti, spôsobom právneho vyjadrenia, ako aj špecifickými formami uplatňovania. Ústavné princípy sú súčasťou moderných hodnotovo orientovaných ústav.

Autor v prvom rade skúma, ktoré sú princípy právneho štátu. Ponúka na ne doktrinálny pohľad dnes už možno trochu prekonanej literatúry od troch autorov, zhodou okolností všetkých troch z roku 1995. Nakoniec sa dostáva k vymedzeniu princípov v rozhodnutí Ústavného súdu SR o preskúmaní uznesenia Národnej rady SR o zrušení amnestií. V tejto súvislosti umožňuje habilitačná práca pohľad na chápanie princípov právneho štátu v roku 1995, čo nielen že bolo pred viac ako 25 rokmi, ale najmä to bolo v čase, kedy praktická skúsenosť s vlastným právnym štátom bola formálne veľmi krátka a v skutočnosti fakticky nulová. Súčasne v práci vidno aj vývin v chápaní týchto princípov na Slovensku.

V súvislosti s princípmi právneho štátu a ich vymedzením v roku 1995 ešte jedna poznámka – princípy právneho štátu nepredstavujú iba akademickú kategóriu. Ústava už od svojho prijatia v roku 1992 totiž sľub sudcu Ústavného súdu SR viaže o. i. aj na princípy právneho štátu - *„Sľubujem na svoju česť a svedomie, že budem chrániť neporušiteľnosť prirodzených práv človeka a práv občana, chrániť princípy právneho štátu, spravovať sa ústavou a ústavnými zákonmi a rozhodovať podľa svojho najlepšieho presvedčenia, nezávisle a nestranne.“*

Ústava založila Ústavný súd SR ako nezávislý súdny orgán ochrany ústavnosti v novom samostatnom štáte bez alebo len s veľmi minimálnou praktickou skúsenosťou, v čase veľmi krátko po zmene politického režimu a s minimálnou, resp. žiadnou teoretickou oporou jeho fungovania. Pritom už hneď po vzniku Slovenskej republiky sa potreba jeho fungovania ako ochrancu ústavnosti ukázala ako zásadná. Sudcovia mali chrániť (a majú dodnes) chrániť princípy právneho štátu, pričom sa nemali fakticky o čo oprieť. Preto mali doktrinálne výstupy z roku 1995 zásadný význam pre poznanie právneho štátu a jeho princípov.

¹ Nález Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 17/08.

Autor vymedzuje 16 princípov právneho štátu. Je to jeho výber a jeho autorská licencia. Vyjadrim sa k dvom skutočnostiam – k chápaniu ľudskej dôstojnosti a k niektorým princípom nie obsahovo, ale významovo.

Autor medzi princípy právneho štátu zaraďuje o. i. aj princíp ľudskej dôstojnosti. To vôbec nespochybňujem. Ako reakciu na jeho zmienku o mojom názore na ľudskú dôstojnosť vs. ľudské práva by som chcel uviesť, že ústava v čl. 12 ods. 1 hovorí, že „*Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach.*“. Na tomto mieste podľa mňa odlišuje, resp. oddeľuje dôstojnosť a práva, ale čo je podstatné, zaručuje tu rovnosť v dôstojnosti, nie dôstojnosť ako takú. V čl. 19 ods. 1 hovorí, že „*Každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti...*“, teda tu vťahuje ľudskú dôstojnosť medzi práva ako právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, čo podľa mňa popiera dikciu čl. 12 ods. 1 v tom, že ľudská dôstojnosť nie je právo, ale najmä tu zaručuje zachovanie (existujúcej) dôstojnosti, nie ľudskú dôstojnosť ako takú. Mne jednoducho chýba v ústave zakotvenie ľudskej dôstojnosti, nielen jej rovnosti a jej zachovanie, ale jej úplnú existencia.

A vo vzťahu ľudskej dôstojnosti a základným právam a slobodám a tomu, že prečo ich oddeľujem a chápem dôstojnosť ako základ, resp. východisko práv – lebo aj formálne zaručené právo môže byť materiálne nedôstojné. Naša spoločnosť ešte stále nemá (pretože to nemá v sebe historicky) zakódovanú dôstojnosť ako základný princíp správania sa, osobitne verejnej moci k ľuďom. Požiadavka ľudskej dôstojnosti ako základu, podstaty a zmyslu je zvýraznená najmä vo vzťahu k hospodárskym a sociálnym právam. Tieto práva musí verejná moc nielen formálne zaručiť, ale musí ich poskytovať a vykonávať dôstojne, iba vtedy možno o štáte hovoriť ako o materiálnom právnom štáte.

Druhá poznámka k zvoleným princípom právneho štátu sa týka princípov suverenity ľudu, princípu demokracie a princípu legitimacy. Osobne sa domnievam, že v prípade týchto princípov ide skôr o princípy demokratického štátu, ako o princípy právneho štátu. Na jednej strane nie je účelné robiť nejaké silené členenie, resp. odlišovanie princípov demokratických a právnych, ale na druhej strane ani nie je možné podľa mňa medzi nimi nerozlišovať. Slovenská republika je demokratický a právny štát. Je postavená tak na demokratických pilieroch a princípoch, ako aj na právnych pilieroch a princípoch a tieto pôsobia súčasne. Jednotlivé princípy majú rozdielny ideový/ideologický základ, inak sa v ústavnom systéme prejavujú, inak naň pôsobia, iné ústavné orgány ich reprezentujú a sú spôsobilé navodiť iný výsledok, resp. výsledný stav. Preto sú tie princípy v napätí, ktoré udržiava rovnovážny stav. Inak povedané, princípy sa navzájom vyvažujú a udržiavajú ústavný systém v rovnováhe jeho demokratických prvkov a jeho právno-štátnych prvkov. Nepredstavujú svoje vzájomné podskupiny. Slovenská republika musí byť súčasne demokratický a aj právny štát, pričom tieto pojmy nie sú v sebe automaticky obsiahnuté a dokážu fungovať aj samostatne. Išlo by ale o neželaný stav (a neústavný), pretože ústava vyžaduje ich súčasne pôsobenie a ak v konkrétnej situácii niektorý princíp preváži, nemôže iný princíp poprieť v jeho podstate. Tým by došlo k narušeniu ústavného systému.

Túto myšlienku súčasne ponúkam do diskusie v rámci obhajoby habilitačnej práce.

Tretia kapitola o európskych mechanizmoch ochrany právneho štátu je rozdelená medzi Radu Európy a Európsku úniu. Autor vychádza z hodnotenia právneho štátu ako základnej hodnoty Rady Európy, predstavuje jeho vymedzenie orgánmi Rady Európy, ale aj jeho vývoj a inštitucionálne nástroje v rámci Rady Európy na ochranu hodnôt právneho štátu.

Rovnako to platí aj voči Európskej únii, ktorej je právny štát tiež jedna zo základných hodnôt. Význam ochrany právneho štátu v čase pandémie vyplýva z prvej výročnej správy o situácii v oblasti právneho štátu v celej Európskej únii, ktorú vydala Európska komisia 30. septembra 2020.² V oblasti núdzových opatrení v súvislosti s koronavírusom poukazuje Európska komisia na núdzové režimy a núdzové opatrenia, ktoré môžu narušiť systém brzd a protiváh.

Autor sa venuje mechanizmu na ochranu základných hodnôt Európskej únie v čl. 7 Zmluvy o Európskej únii. Vo vzťahu k existencii jasného rizika vážneho porušenia hodnôt uvedených v článku 2 ZEÚ sa práca venuje najmä nezávislosti súdnictva v kontexte konaní Súdneho dvora EÚ proti Poľsku.

III.

Nad rámec oponovanej habilitačnej práce ako vedúci Ústavu teórie a dejín štátu a práva a spoločenskovedných disciplín Fakulty práva Paneurópskej vysokej školy k osobe autora uvádzam, že pôsobí na uvedenom ústave Fakulty práva a zabezpečuje výučbu tak povinného predmetu Teória práva I. a Teória práva II., ale aj mnohých povinne voliteľných predmetov, ako Politická filozofia a filozofia práva I., Politická filozofia a filozofia práva II., Politológia, či Právna etika.

Vyzdvihnúť je potrebné aj rozsiahlu publikačnú činnosť autora, a to tak z oblasti teórie práva a štátu, ako aj ústavného práva.

Autor je vedecky a pedagogicky sformovaná osobnosť, ktorá spĺňa určené kritériá na získanie titulu docent.

IV.

Na základe vyššie uvedeného, ako oponent habilitačnej práce „Právny štát (vývoj, princípy, mechanizmy ochrany)“ konštatujem, že práca spĺňa všetky formálne aj materiálne náležitosti vedeckej monografie i habilitačnej práce a po jej úspešnej obhajobe odporúčam autorovi udeliť vedecko-pedagogický titul „docent“ v odbore habilitačného konania a inauguračného konania Teória a dejiny štátu a práva.

doc. JUDr. Boris Balog, PhD.
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola
Bratislava, 9. júna 2021

² Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-mechanism/2020-rule-law-report_en

**doc. JUDr. Milan Hodás, PhD., Katedra ústavného práva, Právnická fakulta Univerzity
Komenského v Bratislave, Šafárikovo nám. 6, 810 00 Bratislava, e-mail:
milan.hodas@flaw.uniba.sk**

OPONENTSKÝ POSUDOK

**habilitačnej práce JUDr. Mgr. Daniela Krošláka, PhD.,
LL.M. : „Právny štát (vývoj, princípy, mechanizmy ochrany)“**

Aktuálnosť zvolenej témy:

Autor habilitačnej práce si za predmet skúmania zvolil problematiku právneho štátu, čo je téma, ktorá napriek dlhému obdobiu akademického skúmania nestráca (vzhľadom na svoj charakter) na svojej aktuálnosti. Tému preto považujem za „notoricky večne“ aktuálnu a preto vhodne zvolenú. Príkladom aktuálnosti a páľčivosti tejto problematiky sú i početné aktivity na úrovni Európskej únie.¹ Nemôžem neuviesť návrh nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o ochrane rozpočtu Únie v prípade všeobecných nedostatkov v oblasti dodržiavania zásady právneho štátu v členských štátoch 2018/0136(COD) a s ním spojenú politickú diskusiu² i spoločenský kontext.³ Ako konštatuje normotvorca Európskej únie: „*Dodržiavanie právneho štátu nemá zásadný význam len pre občanov Únie, ale aj pre podnikateľské iniciatívy, inováciu, investície, hospodársku, sociálnu a územnú súdržnosť a riadne fungovanie vnútorného trhu, ktoré budú najväčšmi prekviatať vtedy, ak bude existovať solidný právny a inštitucionálny rámec.*“⁴ O súčasných výzvach pre právny štát v kontexte Slovenskej republiky svedčí i recentná správa Európskej komisie o stave súdnictva („The 2021 EU JUSTICE SCOREBOARD“).⁵

Splnenie sledovaného cieľa:

---

¹ V kontexte Slovenskej republiky možno poukázať pracovný dokument útvarov Komisie - Správu o právnom štáte 2020, Kapitola o situácii v oblasti právneho štátu na Slovensku z 30.09.2020, SWD(2020) 324 final.

² <https://www.ceps.eu/the-european-councils-compromise-on-the-rule-of-law-regulation-capitulation-to-the-forces-of-evil-or-misplaced-expectations/>

³ Návrh schválený ako Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ, Euratom) 2020/2092 zo 16. decembra 2020 o všeobecnom režime podmienenosti na ochranu rozpočtu Únie (Úradný vestník EÚ L 433 z 22.12. 2020.

⁴ Pozri recitál 11 nariadenia 2020/2092.

⁵ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_justice_scoreboard_2021.pdf

Autorom či už implicitne alebo explicitne deklarovaný cieľ je skúmanie konceptu právneho štátu, jeho obsahu, historického vývoja, princípov, a mechanizmov ochrany. Možno skonštatovať, že autor v habilitačnej práci sledovaný cieľ jednoznačne splnil, a to napriek veľkej zložitosti a robustnosti tejto zdanlivo jednoduchšej témy.

Vhodnosť zvolených tém spracovania:

K metódam spracovania, ktoré zvolil autor uvádzam, že boli zvolené vhodne, autor pracuje miestami (kde je to nevyhnutné) deskriptívne, ale zastúpená je i analýza, syntéza, komparácia, a pod.. Možno tiež skonštatovať, že práca je spracovaná prehľadne a jej teoreticko-deskriptívne časti vytvárajú dostatočný fundament pre východiská prezentované v analytických častiach a závere habilitačnej práce.

Vyjadrenie k výsledkom habilitačnej práce:

Prácu možno pomyselne rozdeliť na časť, kde sa autor snaží o priblíženie elementárnych historických „materských“ teórií právneho štátu: anglo-americkéj teórie rule of law a nemeckej teórie Rechtsstaatu. Autor sa ďalej venuje súčasnému obsahu koncepcie právneho štátu uplatňovanému v podmienkach Slovenskej republiky a pokračuje nadnárodným kontextom.

Veľmi sympaticky pôsobí autorov široký prehľad o mechanizmoch a inštitúciách zameraných na monitorovanie činností štátov Rady Európy a Európskej únie v oblasti právneho štátu (Benátska komisia, GRECO, CEPEJ, mechanizmus podľa článku 7 Zmluvy o Európskej únii, atď.), ktorých dôležitosť nemožno opomínať, keďže majú potenciál a i reálne spôsobujú konvergenciu hodnotového vnímania konceptu právny štát naprieč zapojenými štátmi.

Súčasný spoločenský vývoj opätovne a z viacerých uhlov pohľadu nastoľuje otázku šírky, vhodnosti a udržateľnosti tradičných konceptov právneho štátu a mechanizmov na jeho ochranu. To si zjavne uvedomuje i autor a prináša obraz o mechanizmoch ochrany právneho štátu spolu s informáciami o niektorých výzvach pre právnych štát súčasnosti v kontexte vývoja v Maďarsku, či Poľsku.

Z pohľadu komplexnosti uchopenia problematiky právneho štátu je predložená habilitačná práca prierezová a exemplifikačná, čo je vzhľadom na šírku a komplexnosť vytyčenej témy nielen prirodzené, ale aj nevyhnutné.

Formálna stránka a Originalita práce:

Predložená habilitačná práca má adekvátny rozsah (138 strán). Práca je spracovaná originálnym spôsobom za použitia množstva domácej i zahraničnej literatúry a judikatúry, na ktorú autor svedomito odkazuje, čo dokladuje 479 odkazov na poznámky pod čiarou obsahujúcich údaje o použitej literatúre a judikatúre.

Prínos práce pre ďalší rozvoj vedy:

Prínos tejto habilitačnej práce pre ďalší rozvoj vedy možno vidieť vo viacerých aspektoch práce. Autor v práci neposkytuje len prehľad o tradičných historických filozofických

východiskách základných koncepcií právneho štátu (rule of law, Rechtsstaat), ale poskytuje informácie o recentnom vývoji týchto konceptu.

Významnú časť práce tvorí prehľad o normatívnom uchopení a praktickej aplikácii koncepcie právneho štátu v Európskej únii. Autor poskytuje prehľad o spustení postupu podľa článku 7 Zmluvy o Európskej únii voči Poľsku (rok 2017) a Maďarsku (rok 2018), pričom upozorňuje na stanovisko Európskeho parlamentu z roku 2020 hodnotiace tento mechanizmus ako neefektívny. V tomto kontexte autor venuje pozornosť aj „Novému rámcu EÚ na posilnenie právneho štátu“.

Opomenutý nie je ani vývoj konceptu právneho štátu v judikatúre Súdneho dvora Európskej únie. Autor upozorňuje na prípad Alžera z roku 1957, v ktorom v snahe vyhnúť sa odmietnutiu spravodlivosti (*denegatio iustitiae*) Súdny dvor Európskeho spoločenstva uhlia a ocele vyplnil medzeru v primárnom práve využitím pravidiel uznaných normotvorcami, právnou vedou a judikatúrou členských štátov Európskeho spoločenstva uhlia a ocele. V neposlednom rade autor poskytuje informácie o kritickej „reakcii“ Súdneho dvora Európskej únie na justičnú reformu v Poľsku (C-619/18 a C-192/18) z roku 2019.

Predložená habilitačná práca nevyčerpáva tému právneho štátu a jeho princípov, či mechanizmov ochrany. To však objektívne ani nie je možné a nebolo to (a ani nemohlo byť) ani ambíciou autora.

Ako ľudstvo zaznamenávame pokrok vďaka možnosti postaviť sa na plecia svojich predchodcov. Cez komparáciu s inými (so zahraničím) často lepšie chápeme vlastné problémy a lepšie nachádzame plauzibilné riešenia. Autor svojou prácou prináša do vedeckej diskusie k problematike právneho štátu (a do slovenskej spisby) často opomínané nadnárodné prvky ochrany právneho štátu, predložená habilitačná práca tak môže slúžiť ako odrazový mostík pre ďalšie sektorové (hlbkové) skúmanie problematiky právneho štátu a mechanizmov na jeho ochranu.

Otázka:

Čo si myslíte o téze Ernsta Wolfganga Böckenförda, podľa ktorej slobodný, sekularizovaný (právny) štát žije z predpokladov, ktoré nie je schopný sám garantovať (napríklad v kontexte reakcií demokratických právnych štátov na pandémie Covid 19)?

Záver:

Predloženú habilitačnú prácu JUDr. Mgr. Daniela Krošláka, PhD. LL.M. odporúčam na obhajobu, túto prácu považujem za presvedčivý podklad pre habilitačné konanie a po úspešnej obhajobe navrhujem priznanie vedecko-pedagogického titulu „docent“ („doc.“).

V Bratislave, 9. júla 2021

.....
doc. JUDr. Milan Hodás, PhD.
Katedra ústavného práva
Právnická fakulta Univerzity Komenského
v Bratislave

